LAPS/5/2023, 1.2.2023

Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan lakivaliokunnalle valtioneuvoston kirjelmästä eduskunnalle koskien komission ehdotusta neuvoston asetukseksi toimivallasta, sovellettavasta laista, päätösten tunnustamisesta ja virallisten asiakirjojen hyväksymisestä vanhemmuusasioissa sekä eurooppalaisen vanhemmuustodistuksen käyttöönotosta

Viite: Lakivaliokunta to 2.2.2023 klo 10.00 / U 105/2022 vp / Lausuntopyyntö

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991, LOS), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita. Lapsiasiavaltuutettu arvioi valtioneuvoston kirjelmää yleissopimuksen näkökulmasta.

Kirjelmän keskeinen sisältö

Ehdotuksen mukaan asetuksella (vanhemmuusasetus) luodaan toimivaltaa ja sovellettavaa lakia koskeva yhteinen sääntely vanhemmuutta koskevissa rajatylittävissä tilanteissa. Vanhemmuusasetuksella annetaan myös tuomioistuinten päätösten tunnustamista ja virallisten asiakirjojen tunnustamista tai tapauksen mukaan hyväksymistä koskeva yhteinen sääntely sekä luodaan eurooppalainen vanhemmuustodistus. Ehdotuksen pääasiallisena tavoitteena on, että yhdessä EU-valtiossa vahvistettu vanhemmuus olisi tunnustettava muissa EU-valtioissa ilman erityistä menettelyä.

Yhteenveto lapsiasiavaltuutetun kannanotoista

- Lasten yhdenvertaisuuden varmistaminen myös rajatylittävissä tilanteissa on tärkeää. Asetusehdotus sekä valtioneuvoston kirjelmässä esitetyt näkemykset ovat kannatettavia.

- Asetuksen ulottuvuuksien ja vaikutusten tarkentaminen syntymättömien osalta on myös tärkeää.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Lapsiasiavaltuutettu pitää myönteisenä, että yhdessä EU-valtiossa vahvistettu vanhemmuus olisi jatkossa tunnustettava muissa EU-valtioissa ilman erityistä menettelyä. Tällä on merkitystä muun muassa lasten yhdenvertaisuuteen, lapsen oikeuteen perhe-elämään sekä oikeuteen ylläpitää suhteita kumpaankin vanhempaansa. Oikeus perhe-elämään ja sen suojeluun vahvistetaan useissa YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen artikloissa (esim. 9, 10, 16, 18).

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 2 artikla takaa kaikki yleissopimuksessa tunnustetut oikeudet kaikille lapsille ilman minkäänlaista syrjintää. Samainen artikla lisäksi edellyttää sopimusvaltioilta aktiivisia toimia sen varmistamiseksi, että lasta suojellaan hänen vanhempiensa tai laillisten huoltajiensa asemaan perustuvalta syrjinnältä. Syrjimättömyysvelvollisuus edellyttää valtioilta aktiivista pyrkimystä tunnistaa yksittäiset lapset ja lapsiryhmät, joiden oikeuksien tunnustaminen ja toteuttaminen saattavat vaatia erityisiä toimenpiteitä.[1] Edellä esitetyn valossa lapsiasiavaltuutettu pitää erittäin tervetulleena, että EU:ssa on ryhdytty toimiin vanhemmuuteen liittyvien kansainvälisen yksityisoikeuden sääntöjen yhdenmukaistamiseksi tavalla, joka edistää lasten ja perheiden yhdenvertaisuuden toteutumista.

Mitä tulee syntymättömän lapsen asemaan, pitää lapsiasiavaltuutettu perusteltuna, että kysymystä pyritään jatkoneuvotteluissa selvittämään. Asetusehdotuksessa todetaan sen kattavan myös tilanteet, joissa vanhemmuus vahvistetaan syntymättömään lapseen. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 1 artiklan määritelmä lapsesta nojaa yläikärajaan: ”lapsella tarkoitetaan jokaista alle 18-vuotiasta henkilöä”. Vaikka yleissopimuksen johdanto-osassa viitataan myös aikaan ennen syntymää, käy sopimuksen valmisteluasiakirjoista selväksi, ettei johdantoon valitulla muotoilulla ole tarkoituksena ulottaa yleissopimusta koskemaan myös syntymättömiä.[2] Kysymys syntymättömän lapsen asemasta on jätetty jäsenvaltioiden itsensä ratkaistavaksi. Kansainvälisessä oikeudessa syntymätöntä ei ole samastettu lapseen.

Jyväskylässä 1.2.2023

Elina Pekkarinen
lapsiasiavaltuutettu

Sonja Vahtera
lakimies

[1] YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 5 (2003) Lapsen oikeuksien yleissopimuksen yleiset täytäntöönpanotoimenpiteet (CRC/GC/2003/5), kohta 12.

[2] Ks. David Archard & John Tobin: "Article 1 - The Definition of a Child" teoksessa *The UN Convention on the Rights of the Child – A Commentary* (toim. John Tobin) Oxford University Press 2019, s. 25.